MERIDIAN CRITIC No. 2 / 2015 (Volume 25)

Umanitatea originală a lui Fănuş Neagu. De la „fiul câmpiei" la „frumoşii nebuni ai marilor oraşe"

Alexandra Oana SAFTA
Institutul de Istorie şi Teorie literară „George Călinescu", Bucureşti, România

---

Abstract: The article presents some of the unique characters who dwell in the prose of Fănuş Neagu, from the miraculous woman, capable of breaking the steadiness of normality, to romantic prototypes that shape the ultimate misfit; lunatic individuals, drifting out of the contingent, driven by illusions or haunted by identity-related confusions, possessing features that place them into the realm of the fantastic. The fluctuant characters of his short prose express a structural instability that is defining for the dualism of their being, for the mixture between vitality and aerial. The writer has a special talent to paint sin in a certain shade of purity, which is evident also in *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* (*The Beautiful Madmen of Big Cities*), a novel whose characters swivel between boastfulness and innocence. While they can be superficially labeled as funny rakes, inclined towards vagrancy and libertinism, rebel and with no inhibitions, their inner depth reveal individuals whose sensitiveness could sometimes take a pathologic turn. Falsely disabused, those heroes prove themselves incapable of „doping on illusions", of vibrating and discovering fragments of beauty and innocence in the ordinary humdrum.
Keywords: character, prototype, misfit, generation of the '60s.

> Pentru că îmbătrânesc spunând sau scriind poveşti – spre deosebire de mulţi alţii care, spre binele lor, îmbătrânesc trăind – umblu prin lume cu urechea plecată, ca să prind toate vorbele ce se rostesc în apropierea mea. (*Lebăda neagră*, în Fănuş Neagu, *Dincolo de nisipuri*, 2002, p. 165)

Citatul de mai sus poate fi considerat o confesiune a vocii auctoriale, căci fraza mărturiseşte o acuitate care transpare din toată nuvelistica lui Fănuş Neagu şi care-l face receptiv la nuanţe greu sesizabile în ordinea comunului. Răpit de spectacolul naturii şi al umanităţii pe care îl desfăşoară scriitorul, cititorul prozei scurte acceptă evidenţa că evaluarea calitativă a acestei literaturi se face după criterii fluctuante, care ţin de vibratil, de poematic, de atmosferă. Critica literară a insistat

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

pe poezia nuvelisticii, observată şi de Dumitru Micu, cel care notează plastic corespondenţele cu alte scrieri şi stabileşte filiaţii pertinente:

> [...] poveştile şi nuvelele sunt saturate de poezia Bărăganului şi a bălţilor Dunării: poezie de tipul celei incluse în eposul sadovenian, dar pigmentată cu ţărănisme iuţi, precum cele din proza lui Stancu, cu exotismul şi senzualităţi vrednice de Panait Istrati, punctată de situaţii stranii, ca acele din proza americană (Faulkner, Steinbeck, Caldwell), transmiţătoare de freamăte ce parcă răspund celor din *Donul liniştit* şolohovian. (Micu, 2000, p. 462)

Animismul este cu siguranţă religia care guvernează opera lui Fănuş Neagu. Personificată, natura primeşte în opera prozatorului atribute umane. Spiritualizate, elementele naturii cunosc întruchipări inedite, căci simţurile se dovedesc capabile să detecteze finețuri de o varietate ce iese din tiparele logicii comune: „Lacul are un colţ de suflet liniştit"; „Vântul e un râu cu sufletul risipit în arbori" (*Izvor cu dropii*); „Se bat două anotimpuri [...] ninsoarea iernii şi ninsoarea verii, ca să se vadă cine a dat glorie grâului" (*Maria Custura*).

Două sunt spaţiile între care pendulează eroii lui Fănuş Neagu, între câmpia văzută ca entitate ce transgresează geologicul către abstract, şi metropolă, ca loc teribil, încărcat de culoare şi sunet.

Fluctuante, personajele nuvelelor dau dovadă de o instabilitatea structurală, definitorie pentru dualismul fiinţei, pentru contopirea vitalităţii şi a etericului. Unele dintre cele mai izbutite figuri din proza scurtă a lui Fănuş Neagu sunt cele feminine. Unică, femeia se dovedeşte capabilă să rupă cursivitatea normalităţii:

> Fu o clipă de tăcere încremenită în care toate elementele ieşiră din ordinea logică şi intrară sub seducţia despreunării de timp şi sub puterea magică a Tulpinei – remorcherul călcând apa spre ostroave, cu un şir de luntri după el, se opri, înţepat în burtă de un lanţ de vârtejuri alcătuite în tot atâtea coloane de sprijin; lipovenii cu ciorchini de ţânţari în măturoaiele bărbilor scăpară sticla de votcă de-o plimbau din mână-n mână şi sticla atârna, mirată, între capetele lor; oile şi iepurii şi căprioarele ce trecuseră peste digul Insulei mari, ca să se adape din Dunăre, ascultau, cu botul vârât în undă, cum se scarpină vântul pe felia de boabe de bronz căzută în ierburi din bătaia, stinsă acum, a unui clopot de biserică; o pisică sălbatecă făcea pândă searbădă sub un ciot negru.
>
> – Dă jos de pe tine, zise Tulpina, lăsând Dunărea şi viaţa să-şi continue împliniri şi scăderi, dă jos cămaşa slinoasă şi îmbrac-o p-aia albastră. (*Zeul ploii,* Fănuş Neagu, 2002, p. 93)

Într-o nuvelă al cărei fir epic se desfăşoară în jurul unui caz de paternitate, protagonistul află despre nenumăratele aventuri ale celei ce-i dăduse viaţă. Interesant este unghiul din care prozatorul priveşte indivizii cu o moralitate

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

îndoielnică. La Fănuş Neagu, viciul nu e niciodată scabros, infidelele sale eroine sunt păcătoase fără păcat, căci prozatorul are talentul de a converti viciul, de a drapa orice tip de deviaţă, conferind păcatului valenţe delicate, chiar poetice:

> Văd cum te bucuri de ninsoare, şi-mi amintesc de taică-tu (cel adevărat) îi spunea Sevastiţei: „[...] când ninge, semeni cu Maica Domnului"; amândoi erau aproape de Dumnezeu, când ningea. Mihai Logofătu Urda a băut şi el binecuvântarea Sevastiţei, tot pe vreme de ninsoare. Căci, pe undeva, Sevastiţa l-a iubit şi pe el. O iarnă întreagă, am zburat, toţi prietenii în aceeaşi sanie, prin zăpezile de la Vârful cu Dor. (Fănuş Neagu, 2002, pp. 139-140)

Sentimental, scriitorul dispune de capacitatea de a da o tentă de puritate păcatului. În această direcţie, a unui stil capabil să înnobileze materia epică, se înscrie şi observaţia criticului Eugen Simion, care remarca tensiunea dintre aspectul violent al întâmplărilor narate şi frumuseţea redării lor:

> Este o contradicţie pe care mulţi au observat-o şi puţini au înţeles-o cu adevărat. Întâmplările din proza lui Fănuş Neagu sunt crude şi uimitoare, iar tipologia lui coboară într-o halima dunăreană: bărbaţi iuţi şi lunateci, femei iubeţe şi răzbunătoare, popi haiduci şi hoţi de baltă sentimentali, lirici... Aceştia trec prin întâmplări stranii şi fac fapte care incendiază mintea cititorului. Prozatorul le narează pe toate într-o limbă miraculoasă, dinamitată de metafore care adună gingăşiile şi mizeriile lumii într-o logodnă aproape mistică. (Simion, în Fănuş Neagu, 1994, p. 204)

Lişca, eroina care împrumută numele titlului unei povestiri, este un exemplu de îmbinare între spirit independent şi sensibilitate. Portretul Lişcăi, dezvăluind o frumuseţe ieşită din tipare, sugerează curajul, instinctualitatea, nesupunerea. Rămasă fără soţ, dispărut pe front, fata revine în casa părintească, dar spiritul ei liber nu se pliază pe rigiditatea impusă de munca epuizantă pentru supravieţuire. Incapabilă de a suporta autoritatea masculină întruchipată de tată şi fraţi, adolescenta decide să trăiască după un alt ritm şi apelează în acest scop la inteligenţa nativă. Vicleană, cu o intuiţie perfectă a mentalităţilor umane, Lişca îşi face renume de ghicitoare. Fata nu exploatează doar curiozitatea femeilor, ci le oferă o alternativă sanogenă psihic pentru monotonia şi dificultatea cotidianului, promovând o dimensiune a posibilului, a iluziei:

> Şi ea le tălmăcea din cărţi povestea craiului de ghindă, de tobă, de verde sau de roşu, vorbind mereu de bucurii ce nu se arătau, de drumuri lungi la miez de noapte, drumuri de multe ori fără întoarcere, de veşti ce nu soseau şi de o stea a norocului pe care nimeni n-o vedea arzând. Bătrâne şi tinere o ascultau încremenite şi multe credeau ce le spune, fiindcă, plecând de la ea, se simţeau

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

> mai puţin apăsate de tristeţi şi nădejdi noi le încercau inima." (Fănuş Neagu, 2002, p. 36)

Se impun în nuvelă jocul fizionomiei, nuanţele, schimbările de dispoziţie lăuntrică pe care mimica şi gestica le reflectă:

> Fierbea în ea ceva duşmănos şi străin, o putere din calea căreia trebuia să te fereşti [...] (*Ibidem*, p. 38)
> Ochii ei mari, surâzători, cu două luminiţe ciudate în pupile, genaţi şi sprâncenaţi, ardeau veseli, pătrunşi de o bucurie tainică. (*Ibidem*, p. 39)

Cel mai expresiv se dovedeşte dansul eliberator al ţigăncii din finalul prozei. Fănuş Neagu are o predilecţie către contorsiune, mişcare pe care o surprinde atât în planul trupului, cât şi al vegetaţiei:

> A jucat aşa cum niciodată până atunci nu-mi mai fusese dat să văd. [...] Călca frângându-şi genunchii şi lugindu-şi gâtul, cu ochii uşor întredeschişi, dând mereu să se întoarcă, aşa cum mânzul care se adapă la râu se trage înapoi când îşi înmoaie nările în undă, speriat de chipul lui răsfrânt în adânc. Pornea repede în vârful picioarelor, fugărită parcă de răpăitul ca de ploaie al degetelor lovind în tobă, se răsucea brusc făcând să zornăie brăţările, de data aceasta îndreptându-se puţin cu faţa ridicată în vânt către uşa colibei, ca atunci când te aşteptai să dispară prin ea, să se oprească şi să înceapă să toace iarăşi pământul cu călcâiele. (*Ibidem*, pp. 39-40)

Romantismul figurii preconizează un deznodământ de aceeaşi factură. Pornită să-şi caute bărbatul, Lişca este surprinsă de grăniceri în momentul în care încearcă să treacă linia frontului. Cea care se întoarce escortată în sat nu va mai fi însă tânăra dinamică şi visătoare, ci o fiinţă îmbătrânită prematur, o umbră a celei de odinioară.

Una dintre cele mai frumoase bucăţi, cea care dă titlul volumului publicat în 1962, *Dincolo de nisipuri*, se impune prin stranietatea peisajelor, emblematice pentru călătoria cu aspect himeric pe care personajele o întreprind în căutarea apei. Seceta usucă deopotrivă natura şi forţa vitală. Blegiţi de căldură, oamenii visează la o ploaie izbăvitoare, vis care pare a se prelungi în starea de trezie. Sugestia este că iluzoriul se substituie realului, conducând la acţiuni iresponsabile. Şusteru, protagonistul, vede sau doar îşi imaginează un călăreţ care anunţă dezlănţuirea apelor la munte, şi bucuria antrenează deja modificări de percepţie:

> Şezu o clipă, căutând cu privirile înfrigurate în susul albiei, pe linia malului, şi i se păru că-l loveşte în faţă răcoarea apelor pornite de la munte." (*Ibidem*, p. 43)

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

Subjugat de închipuirea care îi bântuie imaginaţia, ţăranul porneşte în susul albiei, convins ca morarii din localităţile din nordul satului au oprit apele în jgheaburile lor. Demersul lui antrenează voluntari, dar căutarea se dovedeşte inutilă, căci pământurile sunt pretutindeni uscate. Drumul întreprins pare o agonie, o luptă inegală cu o natură potrivnică, antrenând modificări comportamentale. Într-o dimensiune care îşi pierde reperele, unde demarcaţiile dispar şi selenarul pare a se contopi cu terestrul, oamenii înaintează ca în transă, lunateci:

> Drumul era greu. Copitele se înfundau în nisip. Un cal se poticni şi necheză. Stăpânul îi dădu în cap cu pumnul. În faţă răsărise luna. Era galbenă şi vălurită ca obrazul unei bătrâne. Nisipul scânteia. Dunga lui albicioasă, ca de sidef, se isprăvea în lună. Sau poate de-acolo curgea în albia râului. (*Ibidem*, p. 46)

Simbolistica este transparentă; protagonistul, singurul care nu se poate desprinde din vrajă şi continuă furibund căutarea, este idealistul capabil de orice sacrificiu:

> Privea luna ce se ofilea pe muchia aceluiaşi deal, ridică braţul fără mânecă şi lovi calul pe gât, cu dârlogii. Simţea mereu în faţă răcoarea valurilor. (*Ibidem*, p. 47)

Seceta, fenomen ce beneficiază de credibilitatea unei realităţi cunoscute intim, nu de descrieri formale, câştigă enorm în expresivitate prin originalitatea detaliilor peisagistice pe care ochiul autorului le surprinde (câmpia „coaptă" de căldură, „cer de untură", „lut alb"). Topiţi de arşiţă, individ şi natură, deopotrivă, aşteaptă ploaia ca singura posibilitate de supravieţuire. Orice ochi de apă intră sub incidenţa metaforicului, ca echivalent al vieţii şi oglindă a misterelor:

> Trebuie să-l am în casă o noapte, fiindcă inima bălţii se mută după el. Ea bate numai atâta cât simte deasupra pământ fermecat, altfel se usucă şi apele se mută în alte părţi. Vreau să cobor în inima bălţii, să mă scald în boarea ei şi să văd acolo unde o să găsim noi doi o comoară în toamna asta. (*În septembrie*, Fănuş Neagu, 2002, p.129)

Descrieri la fel de intense ca ale toridului cunoaşte gerul. Şi în planul fenomenelor meteorologice autorul este atras de extreme, fascinat de contrarii. Excesivul găseşte întotdeauna la el o valorificare poetică. Iernile geroase nasc poveşti, dau frâu liber imaginaţiei şi înglobează fantasticul în sfera posibilului:

> Februarie. Ninge de două zile şi două nopţi. Lumea întreagă pare aşezată pe urşi, pe popi mâncaţi de lupi, pe o împletitură de crengi de brad. Prin lemnul morii se plimbă, cu cizme noi, un duh necunoscut. Se opreşte la icoană şi

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

> astupă cu două boabe de răsărit gaura din palmele lui Christos. (*Izvor cu dropii*, în Fănuş Neagu, 2002, p.143)

Ca şi Nicolae Velea, Fănuş Neagu aduce în prozele sale nenumărate figuri de copii. Dar dacă nuvelistica celui dintâi se centrează pe ruptură, pe metamorfozele de mentalitate şi comportamentale pe care le antrenează trecerea într-o altă vârstă, copiii lui Fănuş Neagu continuă să respire aerul inocenţei şi, fermecaţi de poveşti, împrumută exteriorului spectaculosul care îi fascinează. Bănică, protagonistul mai multor naraţiuni, întreprinde călătorii fantastice pe albia râului, imaginează dialoguri spumoase cu necuvântătoarele, vede motanul casei la dimensiunile unui pui de leu, are credinţa că o banală nuia îl poate face invizibil, reţine cuvinte pe care le consideră magice prin sonoritate şi le ridică la rang de incantaţii. La fel de captivată de planul fantasticului este Ruxandra, fetiţa a cărei imaginaţie brodează pe marginea realului, aducând imposibilul în planul comun. Tributari iluzoriului sunt şi adulţii a căror categorie socială sau profesie nu i-ar recomanda acestui regim. În *Lebăda neagră*, agentul care escortează un hoţ expansiv, cu un limbaj excesiv de stilizat, cade pradă tentaţiei de a întrebuinţa acelaşi limbaj figurat. Sugestia ar fi că deşi indivizii sunt conştienţi că evenimentele la care sunt luaţi părtaşi ies din câmpul logicii, acceptă, intră în joc şi se adaptează regulilor imaginarului şi metaforicului.

Eremia din nuvela *Acasă* este o figură aparte, cu o fizionomie de o sălbăticie ce trădează vulnerabilitatea lipsei de experienţă şi profilează un inadaptat. Tânărul îşi însoţeşte bunica în localitatea de baştină, de unde fuseseră strămutaţi pe considerente sociale. Bătrâna visează să moară pe prispa casei care i-a fost expropriată, devenită sediul sfatului comunal. Revederea locului în care şi-a dus existenţa dezvăluie un furibund simţ al proprietăţii, dar mai ales valoarea sentimentală a clădirii:

> – Să-l întreb cine-i preşedinte, zise Eremia, dar bătrâna îl opri.
> – Intrăm aşa, porunci ea. E casa noastră.
> Puse piciorul în prag şi se opri. Treptele de la intrare, din stejar, se tociseră, potcoava fixată la mijloc, ca să cheme norocul asupra celor ce înălţaseră casa, fusese smulsă, se vedea forma ei imprimată în lemn. Bătrâna îndoi şalele şi mângâie locul cu podul palmei. (Fănuş Neagu, 2002, p. 83)

În drumul lor, cei doi întâlnesc indivizi bizari, precum nevasta şefului de gară, eroină de factură romantică, atrasă de mirajul unei existenţe închipuite, victima unui melanj de sentimente confuze: tristeţe, apăsare, nostalgii, visare:

> – Tu, Eremia, zise femeia, poate că râzi de mine, dar mie o să-mi fie dor de tine. [...] Numai să nu te înghită câmpia, să nu mă uiţi. Aici, la noi, e

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

> pământul uitării, căci pe el şi nădejdea se usucă, te înecă fumul, te acoperă noaptea. Pe întuneric auzi numai scârţâit de căruţe neunse.
> [...] Acum – îşi zise Eremia – dacă ea mă priveşte, eu semăn cu un soldat din filme care plecă la război. (*Ibidem*, p. 79)

Inconsistenţa apariţiilor a fost remarcată de Valeriu Cristea, care sublinia talentul autorului de a scoate personajele din zona etericului pentru a le aduce în palpitul vieţii, de a le conferi substanţialitate prin „calitatea amănuntelor revelatorii". În această categorie ar intra gesturile concrete, comune. În ochii cititorului, femeia ar prinde cu adevărat viaţă „din momentul în care se aşază în prag, adunându-şi cu un gest tipic ţărănesc « poalele rochiei pe pulpe »", iar Eremia „din clipa în care se apleacă să-şi răzuiască tălpile cizmelor pe marginea peronului". (Cristea, 1970, p. 96)

Finalul, romantic şi el prin impresia de neverosimil, pare un deznodământ uşor forţat, dar acceptabil prin convergenţa sugestiilor presărate anterior. Bătrâna se stinge aşa cum şi-a dorit, şi moartea ei antrenează reacţii neaşteptate. Întâmplarea îl lasă perplex pe preşedintele sfatului comunal, care – chinuit probabil de mustrări de conştiinţă – are o conduită condamnabilă, lovindu-l cu sălbaticie pe tânărul pe care îl vede drept singurul responsabil pentru situaţie şi a cărui candoare se dovedeşte un refugiu pentru tensiunea acumulată. Incapabil de a gestiona intensitatea tragică a momentului, preşedintele invocă un pretext banal, dificultatea de a da explicaţii pentru cadavru, pentru a masca spaima care îl împresoară şi pentru a-şi justifica violenţa defulatoare.

O altă figură ce nu cadrează cu mediul de existenţă apare în *Ploaie de vară cu peştişori roşii*, în persoana lui Grigore Cearcănu, ţăran hâtru, cu o indiscutabilă inteligenţă nativă, dar cu o imaginaţie a cărei maleabilitate nu se reflectă şi în conduita socială. Intransigent în privinţa respectării eticii ţărăneşti, bărbatul porneşte să-şi recupereze fiica, ce convieţuieşte fără căsătorie. Firi puternice, tatăl şi concubinul îşi dispută, dincolo de persoana fetei, întâietatea autorităţii. „Suceala" protagonistului vine din stilul fermecător care îmbracă în cuvinte o imaginaţie debordantă, ce sfidează logica şi operează cu asocieri inedite şi culori vii. Drumul pe care eroul îl face către casa străinului la care i-a fugit fiica este o deplasare cu accente picareşti, ce conjugă fantezia şi savoarea oralităţii.

Criticul Eugen Simion analiza turnura de esenţă pe care o cunoaşte romantismul în nuvelistică. Chiar dacă prozatorul păstrează predilecţia pentru singularitatea tipurilor, curentul depăşeşte perspectiva limitată ce apela cu rigiditate la contrarii, în direcţia obiectivării în ceea ce priveşte raportarea la personaj şi a analizei, a investigaţiei psihologice, ce permite diferenţieri caracterologice.[1]

[1] Eugen Simion, 1965, pp. 282-283.

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

Prozatorul păstrează însă rigoarea canoanelor romantice în ceea ce priveşte corespondenţa dintre afectivitatea protagoniştilor şi starea naturii.

Platitudinea realismului este continuu străpunsă de crâmpeie de lirism în nuvele. Fănuş Neagu strecoară în cele mai pragmatice situaţii şi în cele mai prozaice întâmplări unda de mister capabilă să confere spaţiu de manevră senzaţionalului. O doză însemnată de fantastic conţine *Luna ca o limbă de câine*, unde o întâmplare tragică oferă prozatorului posibilitatea de a zugrăvi două portrete, unul colectiv, al unei mulţimi ce-şi pierde discernământul, celălalt individual, al unui tânăr bântuit de confuzii identitare. Sugestia de transă este indusă cu pricepere de autor, printr-un joc subtil între planul terestru şi cel cosmic. Înnebuniţi de foame, nişte câini devorează două fetiţe căzute în fântâna părăsită unde se aflau animalele. Impactul este atât de puternic încât sătenii adunaţi la locul evenimentului macabru îşi pierd controlul şi încearcă să-şi potolească sentimentele de neputinţă şi vină printr-o violenţă colectivă, cu aspect de demenţă. Nuvela are o construcţie surprinzătoare, căci desfăşurarea anterioară a evenimentelor nu dă de bănuit tragismul punctului culminant. Pe lângă turnura firului narativ, se remarcă figura centrală, autorul imaginând un personaj bizar, lunatec, desprins de contingent şi de sine însuşi, un individ prins într-o transă de care nu poate sau nu vrea să se elibereze, care nu izbuteşte să înţeleagă ce se întâmplă şi ce i se întâmplă, lăsându-se purtat de întâmplare şi instinct: „Nu înţelegea nimic, privea rătăcit, cu gura săgetată de sete"; „Strânse umerii, scuturat de friguri [...]"; „În clipa aceea răsări luna. Atârna pe cer ca o limbă de câine, şi cel care nu ştia dacă este Argova sau Matei Matei închise ochii, orbit". (Fănuş Neagu, 2002, p. 69)

Nu doar poeticul permite glisarea în zona de mistere, ci tot ceea ce intră în fondul ancestral al colectivităţilor umane înfăţişate. Autorul dă culoare naraţiunii prin regionalisme sonore şi proverbe cu miez, dar exploatează îndeosebi legendele şi superstiţiile cu iz arhaic, precum vraja paralizantă provocată de dansul ielelor sau comunicarea cu lumea de dincolo prin intermediul căţelului pământului, creatură fantastică şi lugubră, des întâlnită în proza şaizeciştilor.

Fănuş Neagu aşază *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe* sub zodia tinereţii şi sugerează ca sursă de inspiraţie *Craii de Curtea Veche* ai lui Mateiu Caragiale. Preambulul romanului aduce şi o mărturisire de credinţă în armele spiritului, capabile să se opună încorsetării ideologice, formulată în stilul metaforic al întregii proze:

> Şi cu toate că ne luptam cu cenzura (instituţia care ţine de cumplita decădere a spiritului), eram fericiţi să scriem şi să purtăm bătălii. N-am făcut schimb de populaţie cu iadul. Ne-am fript degetele, ne-am ars fruntea, am sângerat şi am apărat cântecul vocalelor. Am apărat ceea ce era în noi iubire şi speranţă". (Fănuş Neagu, 2009, p. 5)

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

Acelaşi elan prozatorul îl imprimă personajelor sale, a căror excentricitate este consecinţa unui preaplin existenţial. Tot în deschidere, romancierul subliniază importanţa stilului, a retoricii, pregătindu-ne pentru o proză poetică şi oferind astfel o cheie interpretativă:

> *Frumoşii nebuni* cântă dragostea, libertatea şi răzvrătirea. Adică viaţa. Paginile scrise atunci se păstrează ca fumul în crestătura icoanelor potrivite sub candela Timpului. Sunt de zăpadă albastră, de Dunăre neistovită şi umblă-n ele sănii alungite de crivăţ, duhul legendelor şi al gerului care încleştează Bucureştii la margini de Orient şi lângă inima binecuvântată a tinereţii şi a femeilor. (*Ibidem*, p. 6)

Frazele punctează câteva elemente esenţiale, devenite leit-motive prin repetitivitatea în ansamblul întregii sale creaţii: spaţiul dunărean, propensiunea către legendă, ninsoarea, căreia autorul îi închină adevărate ode în roman. Faptele se petrec într-o iarnă teribilă şi decorurile hibernale degajă un aer fantast. Oglinzi ale evenimentelor, acestea primesc tuşe excesive, şi virtuţile ninsorii îmbracă note variate, de la puritate şi naturaleţe – „Când ninge, oamenii trăiesc în baza unor legi noi, mult mai suple, mai vii, mai fireşti, mai demne de păstrat" (p. 119) –, la element capabil să instituie o ordine simbolică:

> Trebuie să ne rugăm să ningă până diseară şi până mâine... Ninge la timp potrivit pentru consumaţii neachitate, ninge binecuvântat peste idei fără acoperire, ninge turbulent peste monezile de trei lei, ninge cu zahăr emailat peste maşinile care leagă periferiile de centrul oraşului, ninge, cu foarte multă atenţie, peste patrula călare a Miliţiei [...] (*Ibidem*, p. 11)

Ca şi la Mateiu Caragiale, trei figuri se impun în roman: un cântăreţ la modă, Radu Zăvoianu, fotbalistul Ed Valdara şi scriitorul Raminţki. Pe lângă aceştia, o prezenţă feminină apare cu regularitate, esenţială pentru intriga amoroasă ce se ţese: actriţa Asta Dragomirescu. De remarcat că Fănuş Neagu nu alege profesii comune pentru eroii săi, căci latura artistică a acestora le explică în mare măsură conduita. Din regimul banalului, al superficialităţii (Valdara, jucător la echipa Dinamo, are înclinaţii către speculă şi excentricitate vestimentară; Radu Zăvoianu are un repertoriu de romanţe cu versuri comune), prozatorul îşi salvează eroii, oferindu-le detalii ce îi individualizează şi capacitatea de a vibra şi de a descoperi crâmpeie de frumuseţe şi inocenţă în medii prozaice. Dacă la suprafaţă aceştia pot fi catalogaţi drept haimanale simpatice, cu înclinaţii către vagabondaj şi libertinaj, excesivi în fronda cu care atacă orice normă etică şi socială, profunzimea interioară dezvăluie indivizi de o sensibilitate care ia uneori aspecte maladive. Falşi dezabuzaţi, aceştia păstrează capacitatea de a se iluziona şi de a „se droga cu himere" (*ibidem*, p. 134). „Numai cine trăieşte adevărat lasă amintiri. Ceilalţi mor

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

definitiv în clipa în care-şi dau sufletul" (*ibidem*), fraza rostită de Ed Valdara poate fi un motto al acestor revoltaţi, debordând de energie vitală. Existenţa lor stă sub semnul provizoratului, al refuzului stabilităţii, al unor norme care ar echivala cu inautenticul. Într-o veşnică risipă de gesturi şi fraze memorabile, acestea sunt pentru „nebuni" soluţii menite să le ofere iluzia nemuririi:

> Călăreţul cânta la cobză şi în spatele lui, moartea, cu picioarele ştergând pământul, îi încolăcea gâtul cu braţele. Raminţki îi rupse un picior, care trosni ca un picior de lăcustă, şi-l aruncă înăuntru prin gura damigenei şi piciorul alegoric al morţii zornăia, ca o veste de care ţi-e teamă, când Ed umplea paharele, iar Raminţki scuipa spre moartea cu trupul ciuntit. (*Ibidem*, p. 43)

Orgolioşi şi teribilişti, noii crai sunt într-o continuă ardere interioară. Comportamentul lor şochează simţul comun, căci sacralitatea este permanent luată în zeflemea. Religia la care se închină este cea a „iubirii şi-a zăpezilor" şi, printr-un transfer simbolic, cârciuma ia locul bisericii, vinul primeşte parfum de tămâie, iar îngerii aşteaptă zgribuliţi la intrarea acestor localuri ale pierzaniei în speranţa că cei pe care îi veghează vor reveni pe calea cea dreaptă. În viziunea lor, miracolul nu mai e de sorginte divină, profanul ascunde sacrul şi aceşti iluzionaţi sunt capabili să descopere cotidianului o aură magică:

> – Uite ce curat e totul în jur! Parcă se topeşte Dumnezeu în cer.
> – Aici, în baltă, se spune altfel: e o zi în care să-ţi gâdili copiii la fund cu un fulg de gâscă. [...]
> În cer se citea slujba împăcării, pe marginea Dunării, sub vii, un om trecea cu un miel în spinare – Isus luând pe umeri păcatele întregii omeniri [...] (*Ibidem*, pp. 70-71)

Radu G. Ţeposu (1983, p. 143) vedea ca notă definitorie pentru proza lui Fănuş Neagu nostalgia după o lume structurată după legile purităţii originare. Fizionomiile angelice care populează prozele sale ar fi oglindirea utopiilor prin care personajele continuă să viseze la o condiţie ideală a lumii. De aici şi oscilaţiile între pervertire şi candoare, între desfrâu şi inocenţă.

Existenţele eroilor se plasează în zona senzitivului şi a emoţionalului, căci întrebările pe care aceştia şi le pun nu ţin de cognitiv, ci se situează „în marginea simţurilor". Judecata şi conduita lor se ghidează prin urmare după legile sensibilităţii, ca o consecinţă a unei receptivităţi ieşite din comun pe care Fănuş Neagu o are pentru sonorităţi şi olfactiv. Romanul poate fi citit şi ca o cântare a naturii, pe care capacitatea vibratilă a personajelor o ridică la nivel de imn. Ochiul şi urechea prozatorului sunt capabile de a conferi nuanţe poetice unui vegetal pe care simţul comun l-ar considera derizoriu:

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

> Mirosul ierburilor încinse de soare, bătute de vântul marin, plutea peste întinderi ca un suflet viu. Pământul, aromat ca tutunul de pipă, îşi legăna apele verzi la distanţă de două sute de metri de Mare. Radu descoperi, uimit, că plaja sau ceea ce trebuia să se numească plajă era un câmp de sare, rocă dură, compactă, străbătută de despicături galbene. Scoicile, având forma portmoneelor pentru copii, lunecau zuruind peste această câmpie stranie. Coborî în albia secată a unui torent – lemne putrede, smocuri de iarbă moartă şi bulgări de bălegar se dospeau împrăştiate printre bucăţi de plasă rupte din năvoade, bucăţi de plută şi schelete de peşti – şi dintr-o dată îşi simţi sufletul bătut în plăci nestemate. Durerea zbură din el. Şi inima lui, dezlănţuită din robia durerii, implora iertarea, desfrâul sau pieirea. (Fănuş Neagu, 2009, p. 28)

Descrierile care îi izbutesc cel mai bine romancierului sunt şi în *Frumoşii nebuni...* cele ale câmpiei Bărăganului şi ale spaţiului dunărean.

Virajul pe care realitatea îl face pe panta fantasticului este adeseori brusc şi capacitatea de a rodi la modul simbolic, esenţială în judecăţile de valoare după care Raminţki apreciază individul, dă naştere unor peisaje fantaste, feerice. Toate aceste fragmente de poezie stau mărturie pentru sensibilitatea personajelor, permanent hăituite de nostalgii şi doruri fără nume. Greu de prins într-o etichetă aceşti inşi complicaţi, când vaporoşi, fantomatici, când carnali, cu atribute ce mărturisesc dualitatea umanului! Pentru portretistică romancierul apelează uneori la registre puţin comune, cum ar fi cel al aromelor:

> Asta Dragomirescu se arătă în capul scării. Părul strâns în coc, gâtul subţire, de marmură arzând. [...] Cu umerii goi, pudraţi, cu pleoapele verzi, jumătăţi de caisă crudă, distantă şi răspândind parfum de ierburi distilate, Asta începu să coboare treptele încet, într-o lungă şi nesfârşită nepăsare [...] (*Ibidem*, p. 81)

Romanul se distinge şi prin cromatica vie, preţiozitatea şi graţiosul au tentă parnasiană, autorul dovedindu-se un bricoleur al asocierilor originale, imprevizibile, cu o capacitatea combinatorie ce aminteşte uneori de Proust:

> Luă o pară din fructieră şi muşcă din ea lacom. În cerul gurii lui se aprinse, cu miresme, un vânt subţire şi cu lună, o livadă din Argeş. (*Ibidem*, p. 7)

Nuvelistica lui Fănuş Neagu a reprezentat un moment esenţial în modernizarea prozei realizată de scriitorii generaţiei '60. Considerat interval al nuvelei şi al povestirii, ca scrieri de tranziţie spre construcţiile epice ample – în consonanţă cu tranziţia socială – deceniul şase cunoaşte o explozie plină de variaţii stilistice ale acestor specii. S-a vorbit chiar despre o „şcoală" a nuvelei româneşti, dat fiind că majoritatea prozatorilor ce debutează în acest interval preferă genul scurt, iar unii chiar rămân fideli acestei construcţii epice (Nicolae Velea, Vlad Ioviţă).

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)

Parabolele şaizeciştilor desfiinţează toate principiile instituite forţat şi nenatural, literă de lege pentru literatura direcţionată de preceptele ideologice convertite în sfera artistică sub forma realismului-socialist: accesibilitatea, adresabilitatea largă, tipologiile banale (erou pozitiv – erou negativ), reflectarea „veridică" şi tendenţioasă a realităţii în opera de artă. Dacă romanul obsedantului deceniu îşi propune să oglindească „condiţia umană precară în comunism şi dincolo de comunism" (Simuţ, 2004), ceea ce acordă prioritate politicului, Ştefan Bănulescu, D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Vlad Ioviţă şi alţii merg pe linia realismului artistic, misterul şi parabola, în cadrul unei proze ce se preocupă mai ales de atmosfera creată. Autorii enumeraţi refuză personajele schematice sau coerente şi omogene şi preferă extravaganţa indivizilor „ce trăiesc normal în bizarerie" (Simion, 1978, p. 617), distopiile în locul utopiilor promovate pe linie oficială şi tehnici narative ce sparg liniaritatea şi monotonia desfăşurării epice şi care pretind un lector de elită.

Bibliografie

Cristea, Valeriu, 1970, *Interpretări critice*, Bucureşti, Cartea Românească.
Micu, Dumitru, 2000, *Istoria literaturii române (de la origini la postmodernism)*, Bucureşti, Saeculum.
Simion, Eugen, 1965, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, E.D.P.L.
Simuţ, Ion, 2004, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, Editura Institutului Cultural Român.
Ţeposu, Radu G., 1983, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, Cartea Românească.

Corpus

Neagu, Fănuş, 1962, *Dincolo de nisipuri*, EDPL, Bucureşti.
Neagu, Fănuş, 1994, *Dincolo de nisipuri*, Galaţi, Editura Porto Franco, postfaţă Eugen Simion.
Neagu, Fănuş, 2002, *Dincolo de nisipuri*, Bucureşti, SemnE.
Neagu, Fănuş, 2009, *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*, Bucureşti, Editura Academiei.

Notă: Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanţat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanţare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

BDD-A21062 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:06 UTC)